

AUTORSKÉ PRÁVO A PRÁVA SÚVISIACE S AUTORSKÝM PRÁVOM Z HĽADISKA AKTUÁLNYCH HARMONIZAČNÝCH TENDENCIÍ NA ÚROVNI EÚ

ZUZANA ADAMOVÁ

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Slovenská republika

Abstract in original language

Článok sa zaoberá všeobecnými úvahami o tom, či je vôbec autorské právo a práva súvisiace s autorským právom v štátoch EÚ „harmonizované“ a aké sú aktuálne tendencie v tejto oblasti. Európske smernice sa totiž týkajú len niektorých vybraných oblastí, mnohé ich ustanovenia majú len dispozitívnu povahu a na úrovni členských štátov EÚ sa stále uplatňujú rozličné výnimky. Vývoj v EÚ bol navyše v posledných rokoch charakterizovaný najmä snahou o prijatie smernice, ktorou by sa predĺžila doba ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov.

Key words in original language

Autorské právo; práva súvisiace s autorským právom; európske právo; harmonizácia; doba ochrany; právo výkonných umelcov; právo výrobcov zvukových záznamov; digitálne prostredie.

Abstract

This article deals with some general thoughts on whether the copyright and related rights in EU member states really are "harmonized" and what are the actual tendencies in this field. European directives are applicable only in certain selected areas, many provisions are voluntary and on the level of EU member states various exceptions apply. The development in recent years in the EU has been characterized mainly by persistent efforts on the adoption of a directive, which would extend the term of protection of performer and phonogram producer rights.

Key words

Copyright; related rights; European law; harmonization; term of protection; performers' right; phonogram producers' right; digital environment.

HARMONIZÁCIA A JEJ AKTUÁLNE TENDENCIE

Autorské právo a práva súvisiace s autorským právom sú na európskej úrovni regulované siedmimi smernicami. Tieto smernice upravujú buď na vertikálnej úrovni niektoré špecifické oblasti (počítačové programy,¹

¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/24/ES z 23. apríla 2009 o právnej ochrane počítačových programov (kodifikovaná verzia).

databázy,² droit de suite³ či satelitné vysielanie a káblovú retransmisiu⁴) alebo na horizontálnej úrovni všeobecnejšie otázky (trvanie doby ochrany,⁵ nájomné a výpožičné právo⁶ či iné aspekty informačnej spoločnosti⁷). Harmonizáciu dopĺňa „najmladšia“ smernica o vymožitelnosti práv duševného vlastníctva z roku 2004⁸.

I keď sa na prvý pohľad môže javiť oblasť autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom v EÚ ako harmonizovaná, existuje viacero dôvodov, ktoré toto tvrdenie ľahko vyvrátia. Je preto potrebné sa zamyslieť, či harmonizácia v tejto oblasti nevykazuje zásadné trhliny a tiež, aké by malo, resp. nemalo byť ďalšie smerovanie v tejto oblasti na úrovni EÚ.⁹

Ako jeden z pretrvávajúcich problémov možno označiť reguláciu len niektorých vybraných oblastí, pričom mnohé kruciólne témy sa pravidelne opomínajú.¹⁰ Na zreteli možno mať napríklad otázky zmluvného práva, kolektívnu správu práv, otázky týkajúce sa nakladania s osirelými dielami a mnohé ďalšie. Aktuálne Európska komisia v rámci tzv. Digitálnej

² Smernica Rady a Európskeho parlamentu 96/9/ES z 11. marca 1996 o právnej ochrane databáz.

³ Smernica Rady a Európskeho parlamentu 2001/84/ES z 27. septembra 2001 o práve ďalšieho predaja v prospech autora pôvodného umeleckého diela.

⁴ Smernica Rady 93/83/EHS z 27. septembra 1993 o koordinácii niektorých pravidiel týkajúcich sa autorského práva a práv príbuzných autorskému právu vzťahujúcich sa na satelitné vysielanie a káblovú retransmisiu.

⁵ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/116/ES z 12. decembra 2006 o harmonizácii trvania autorského práva a niektorých príbuzných práv (kodifikovaná verzia).

⁶ Smernica Rady 92/100/EHS z 19. novembra 1992 o nájmomnom práve a výpožičnom práve a o určitých právach súvisiacich s autorskými právami v oblasti intelektuálneho vlastníctva.

⁷ Smernica Rady a Európskeho parlamentu 2001/29/ES z 22. mája 2001 o harmonizácii niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti.

⁸ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/48/ES z 29. apríla 2004 o vymožitelnosti práv duševného vlastníctva.

⁹ Z aktuálnych dokumentov *pozri* najmä strategický dokument Digitálna agenda pre Európu (KOM (2010)245 final z 19.5.2010). *Tiež* napr. zelená kniha s názvom Autorské práva v znalostnej ekonomike (KOM (2008) 466 final zo 16.7.2008), ktorá nadviazala na oznámenie Komisie nazvané Jednotný trh pre Európu 21. storočia (KOM (2007) 724 final z 20.11.2007).

¹⁰ *Bližšie* LEWINSKI, S. von – WALTER, M. M.: European Copyright Law. Commentary. Oxford, 2010.

agendy¹¹ uviedla, že práve posledné dve spomenuté oblasti by mali byť v dohľadnej dobe harmonizované a že už v novembri 2010 majú byť pripravené legislatívne návrhy smerníc a príslušné hodnotenia dopadu.¹² Evidentne však opäť nepôjde o návrhy pripravené v súčinnosti s akademickou sférou. Expertná skupina zložená z akademikov, ktorá pôsobila pri Európskej komisii,¹³ bola v roku 2004 zrušená, a to aj napriek skutočnosti, že už v tom čase na tejto úrovni prebiehali prvé rokovania smerujúce k prijatiu smernice o kolektívnej správe práv.¹⁴

Pozitívne možno hodnotiť aspoň fakt, že konečne EÚ ide riešiť potrebnú agendu. Posledné roky totiž možno definovať skôr ako obdobie, kedy európske inštitúcie investovali obrovské množstvo času, energie a finančných prostriedkov na nesprávnom mieste. Na zreteli máme najmä prípravu a rozsiahle rokovania týkajúce sa „návrhu smernice o predĺžení doby ochrany“ s osobitným zreteľom len na práva (niektorých) výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov. Túto myšlienku od počiatku plne odmietali najvýznamnejšie akademické inštitúcie i mnohé členské štáty EÚ.¹⁵

Okrem toho, že za posledné roky sa v autorskom práve neuskutočnil žiaden významnejší posun vpred, možno ako ďalší problém označiť nedostatočnú transpozíciu smerníc na úrovni jednotlivých členských štátov EÚ a tiež aplikáciu výnimiek. Výnimkou sa na tomto mieste rozumie napríklad aplikácia ustanovenia čl. 8 ods. 2 smernice o práve ďalšieho predaja v prospech autora pôvodného umeleckého diela, kedy členské štáty nemusia uplatňovať právo na ďalší predaj v prospech právnych nástupcov umelca po jeho smrti. Aktuálne snahy však smerujú k opätovnému predĺženiu takejto výnimky (t. j. napr. prípad Talianska).

Ako osobitnú tému v kontexte harmonizácie na úrovni EÚ možno označiť množstvo dispozitívnych ustanovení smerníc. Klasickým príkladom je

¹¹ Digitálna agenda pre Európu (KOM (2010)245 final z 19.5.2010).

¹² Ku dňu odovzdania tohto príspevku (21.11.2010) takéto návrhy neboli sprístupnené.

¹³ High Level Experts Group on Copyright and Neighbouring Rights.

¹⁴ *Bližšie* ADAMOŤ, Z.: Príprava novej európskej smernice o kolektívnej správe autorského práva a súvisiacich práv: informácia o činnosti expertnej skupiny Európskej komisie pre autorské právo a súvisiace práva (European Commission High Level Experts Group on Copyright and Related Rights). Právny obzor, roč. 88, 2005, 1, s. 94 - 97.

¹⁵ *Bližšie* ADAMOŤ, Z.: Predĺženie doby ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov. Duševné vlastníctvo, roč. 13, 2009, č. 1, s. 19 - 21.

napríklad smernica 2001/29/ES, tzv. informačná smernica, ktorá v článkoch 2 – 4 upravuje výlučné práva autorov a iných nositeľov práv a v článku 5 tejto smernice sú zase zakotvené výnimky z týchto výlučných práv. Jedinou výnimkou, ktorú sú však členské štáty povinné upraviť vo svojich národných právnych poriadkoch je dočasné vyhotovovanie rozmnoženiny, ktoré je prechodné alebo náhodné a je integrálnou alebo podstatnou časťou technologického procesu (čl. 5 ods. 1 informačnej smernice).¹⁶

Ostatných dvadsať výnimiek upravených v článku 5 ods. 2 a 3 informačnej smernice má len dispozitívnu povahu. I keď v niektorých prípadoch je výnimka zakotvená vo všetkých 27 štátoch (napr. použitie v prospech ľudí s telesným postihnutím, ktoré sa priamo viaže na postihnutie a je nekomerčnej povahy, v rozsahu, ktorý vyžaduje daný druh postihnutia podľa čl. 5 ods. 3 písm. b) informačnej smernice), často vznikajú zásadné a ďalekosiahle rozdiely v národných poriadkoch jednotlivých členských štátov. Osobitne je to možné vnímať najmä pri tých výnimkách, ktoré sa viažu na povinnosť primeranej (spravodlivej) kompenzácie. Najväčšie problémy v praxi vznikajú zrejme v súvislosti s vyhotovovaním rozmnoženín pre osobnú potrebu (private copy), ktoré je tiež viazané na kompenzáciu - náhradu odmeny (čl. 5 ods. 2 písm. b) informačnej smernice). Keďže táto výnimka nie je zavedená vo všetkých členských štátoch a keďže náhrady odmen sa viažu na prázdne nosiče, prístroje a zariadenia určené na rozmnožovanie, je bežným javom vznik tzv. sivých trhov. Tie sa vytvárajú aj z toho dôvodu, že v jednotlivých štátoch sa uplatňujú rôzne systémy výpočtu náhrad odmen a rozličný je aj okruh nosičov, prístrojov a zariadení určených na rozmnožovanie, na ktoré je náhrada odmeny uvalená.¹⁷ Vzniknutý stav rozhodne nemožno označiť ako prejav harmonizácie v autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom.

DOBA OCHRANY A JEJ OPĀTOVNÉ PREDĹŽENIE

Je zrejmé, že oblasť autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom je na úrovni členských štátov EÚ stále veľmi rôznorodá. Nielenže štáty nie sú schopné nájsť konsenzus aspoň v jednoduchých otázkach, ale navyše (spoločne s Európskou komisiou) ani v takých zásadných, ako je

¹⁶ Ustanovenie § 32 zákona č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov.

¹⁷ Aktuálne v tejto súvislosti pozri rozhodnutie Súdneho dvora EÚ z 21. októbra 2010 vo veci Padawan SL v. SGAE. *Bližšie* ADAMOVI, Z.: Aktuálne z autorského práva. Duševné vlastníctvo. 2010, 4.

napríklad fakt, či sa smernica o službách na vnútornom trhu vzťahuje aj na „služby“ poskytované organizáciami kolektívnej správy alebo naopak.

Napriek uvedeným skutočnostiam sa posledné roky na úrovni EÚ venovali práve spomínanej smernici, ktorou sa mala predĺžiť doba ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov. Opätovné predĺženie doby ochrany a obmedzenie public domain však nie je v histórii autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom ničím novým.

Tak isto ako doba ochrany, aj public domain má svoj praktický i filozofický rozmer. Dielo alebo iný predmet ochrany spadajúci do public domain možno ďalej používať bez povinnosti získať na to súhlas alebo platiť odmenu za použitie.¹⁸ Podstatné je, že voľný predmet ochrany sa môže stať základom pre novú (nadväzujúcu) tvorbu, ale nie je vylúčené ani jeho ďalšie komerčné využitie. Public domain je podstatnou súčasťou filozofie práva duševného vlastníctva a akékoľvek diskusie na tému časovo neobmedzenej dĺžky doby ochrany treba rezolútne odmietnuť. Naopak, na mieste je diskusia o primeranej dĺžke autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom. Primeraná doba ochrany zabezpečí nositeľovi práv dostatočný čas a priestor na šírenie výsledkov jeho tvorivej duševnej činnosti, ako aj na ekonomické zhodnotenie jeho práce či investovaných prostriedkov. Na druhej strane, po určitom čase umožní iným subjektom nadviazať na takúto tvorbu a ďalej participovať na kultúrnom živote svojím vlastným umeleckým, vedeckým či iným vkladom do kultúrneho dedičstva spoločnosti.

Doba ochrany plní významnú úlohu vyváženia záujmov medzi záujmami širokej verejnosti na jednej strane a záujmami nositeľov práv na strane druhej. Vďaka obmedzenej dĺžke trvania práv majú ďalšie osoby lepší prístup k takémuto materiálu, čo má aj významný praktický rozmer. Po určitej dobe je totiž zvyčajne už nemožné identifikovať okruh nositeľov práv a nadobúdať od týchto subjektov súhlas na použitie. Každý preto môže používať predmety ochrany, ktoré patria do public domain, pričom k takémuto predmetu mu prirodzene nevznikajú žiadne výlučné práva.¹⁹

¹⁸ Od *public domain* (ang.) / *domaine public* (fr.) je potrebné odlišovať *domaine public payant*, kedy možno používať predmety spadajúce do *public domain*, avšak za použitie sa musí uhradiť poplatok. V Slovenskej republike sa takýto poplatok uhrádza za použitie voľných diel umeleckým fondom v zmysle ustanovení § 10 a nasl. zákona č. 13/1993 Z. z. o umeleckých fondoch v znení neskorších predpisov. *Bližšie* LEWINSKI, S. von – WALTER, M. M.: *European Copyright Law. Commentary*. Oxford, 2010, s. 541.

¹⁹ Výlučné práva by však mohli vzniknúť k novému dielu, ktoré je odvodené od diela pôvodného (napríklad v prípade prekladu, adaptácie, spracovania a pod.). Aj keď dielo patrí do *public domain*, štáty môžu vyžadovať určité špecifické nakladanie s dielom. Napríklad podľa § 17 ods. 3, prvá veta zákona č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej AZ), *po smrti autora si nikto nesmie prisvojiť jeho autorstvo k dielu; dielo možno*

Doba ochrany, podobne ako aj celé právo duševného vlastníctva, prešli svojim vývojom. Historicky možno od 18. storočia sledovať postupné predlžovanie doby ochrany a paralelne aj rozširovanie okruhu chránených predmetov. Súčasná podoba autorského práva je preto značne odlišná od tej zo začiatku 18. storočia. Keď bol v roku 1709 v Anglicku prijatý historicky prvý autorský zákon – zákonník kráľovnej Anny, výlučné právo autora publikovať knihu uplynulo po 14 rokoch od dátumu prvej publikácie. Ak na konci tohto obdobia bol autor ešte stále živý, mohol predĺžiť toto výlučné právo o ďalších 14 rokov.²⁰ Treba ešte pripomenúť, že autorské právo plnilo v tom čase úlohu nástroja cenzúry, aby kráľ mohol kontrolovať vydávané texty.

Autorské právo 18. storočia v Anglicku možno charakterizovať dvomi základnými znakmi: relatívne krátka doba ochrany a registrácia diel. Každé dielo sa totiž muselo obligatórne, ešte pred publikovaním, registrovať v Stationers' Company, ktorú spravovala skupina vydavateľov s právom cenzurovať publikácie. Dôvod bol v tom čase prozaický – kráľ potreboval kontrolovať šírenie myšlienok v literárnych dielach, a preto bolo jeho cieľom obmedzovanie tlače kníh.

Vydavatelia (v jednej osobe aj predajcovia kníh) čoskoro pochopili ekonomický význam autorskoprávnej ochrany a už v polovici 18. storočia prebehol prvý významný boj o predĺženie doby ochrany: BATTLE OF BOOKSELLERS (zápas predajcov kníh). Tento zápas trval 30 rokov a jeho výsledok bol z hľadiska vydavateľov pozitívny. Doba ochrany sa predĺžila. Zaujímavý je z tých čias citát od neznámeho pamfletistu,²¹ ktorý znie (voľne preložený):

„Nevidím teraz žiaden dôvod na poskytnutie ďalšej doby ochrany, ktorý tiež nepovedie k ďalšiemu a ďalšiemu poskytnutiu vždy, keď staré doby ochrany uplynú v skutočnosti to bude zakladať večný monopol, vec nepochybne ohavnú v očiach práva, bude to veľká brzda obchodu, odrádzanie od učenia,

použiť len spôsobom neznižujúcim jeho hodnotu a musí sa uviesť meno autora alebo jeho pseudonym, ak nejde o anonymné dielo.

²⁰ LIPSZYC, D.: Copyright and Neighbouring Rights. Paríž: UNESCO, 1999, s. 253.

²¹ „I see no reason for granting a further term now, which will not hold as well for granting it again and again, as often as the old ones expire... it will in effect be establishing a perpetual monopoly, a thing deservedly odious in the eye of the law; it will be a great cramp to trade, a discouragement to learning, no benefit to authors, but a general tax on the public; and all this only to increase the private gain of booksellers.” (1735)

http://en.wikipedia.org/wiki/Statute_of_Anne (7.11.2010).

bez prospechu pre autorov, ale všeobecná daň verejnosti a toto všetko len preto, aby sa zvýšil súkromný zisk predajcov kníh.,, (1735)

Vyhlásenie z 18. storočia by určite mohlo nájsť svoje uplatnenie v rôznych obdobiach autorskoprávnej histórie a prednesené argumenty rozhodne obstoja aj v súčasnosti. Vypočuté by však zrejme opäť neboli.

Jeden z najznámejších národných prípadov predĺženia doby ochrany pochádza len z nedávnej minulosti a týka sa prijatia tzv. Sonny Bono Act (Copyright Term Extension Act) v USA.²² Spojené štáty americké prijali v roku 1790 „starý“ anglický model a základná doba ochrany trvala rovnako 14 rokov (s možnosťou predĺženia o ďalších 14 rokov). V roku 1831 to bolo už 28 rokov (s možnosťou predĺženia o 14 rokov) a od roku 1978 doba ochrany trvala počas života autora a 50 rokov post mortem auctoris. Kontroverzným zákonom Sonny Bono²³ sa v roku 1998 predĺžila doba ochrany zo „život+50“ na „život+70“ a pre kolektívne formy autorstva až na 120 rokov po vytvorení, resp. 95 rokov po publikovaní. Zákon sa pejoratívne označoval aj ako Mickey Mouse Protection Act. O predĺženie doby ochrany sa významne pričínili pozostalí po niektorých známych umelcoch (napr. vdova po spevákovi Sonny Bony, dedičia práv po skladateľovi Gershwinovi). Dokonca bol formulovaný aj návrh na predĺženie doby ochrany „navždy“, resp. (ak by to bolo v rozpore s Ústavu Spojených štátov amerických) aspoň „navždy mínus jeden deň“.

DOBA OCHRANY V MEDZINÁRODNOM A KOMUNITÁRNOM PRÁVE

Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel²⁴ z roku 1886 pôvodne neobsahoval žiadnu konkrétnu dobu ochrany. Bolo to z dôvodu, že národné právne úpravy sa značne líšili a z pôvodných desiatich signatárov tohto dohovoru len Belgicko a Francúzsko v čase pristúpenia k nemu

²² *Bližšie* RIMMER, M.: Digital copyright and the consumer revolution: hands off my iPod. Edward Elgar Publishing, 2007, s. 24 a nasl.

²³ *Pozri* rozhodnutie vo veci Eldred v. Ashcroft 537 U.S. 186 týkajúce sa ústavnosti Copyright Term Extension Act.

²⁴ Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel z 9. septembra 1886 (vyhl. č. 133/1980 Sb.); (ďalej Bernský dohovor).

aplikovali dobu ochrany „život+50“.²⁵ Z toho dôvodu Bernský dohovor upravoval dobu ochrany len v tom zmysle, že výkon práv v iných štátoch nesmie trvať dlhšie, ako je doba ochrany poskytnutá v štáte pôvodu, teda sa aplikoval princíp národného zaobchádzania. Princíp minimálnej doby ochrany „život + 50“ bol zavedený od roku 1948 a zohľadňoval rozličné doby ochrany pre určité kategórie diel. Už počas štokholmskej konferencie o revízii Bernského dohovoru v roku 1967 sa však diskutovalo o ďalšom predĺžení tejto doby ochrany.²⁶ V Rímskom dohovore o ochrane výkonných umelcov, výrobcov zvukových záznamov a vysielateľov²⁷ bola minimálna doba ochrany stanovená v článku 14 na 20 rokov (od vyhotovenia záznamu uskutočnenia výkonu alebo vysielania programu). Ženevský dohovor o ochrane výrobcov zvukových záznamov proti nedovolenému rozmnožovaniu ich zvukových záznamov²⁸ v zmysle čl. 4 ponecháva dobu ochrany na národných štátoch.

V Európe však zásadný moment pre trvanie doby ochrany znamenalo prijatie smernice 93/83/EHS,²⁹ ktorou sa harmonizovala doba ochrany autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom. Prijatím smernice o zosúladení doby ochrany sa v roku 1993 urobil významný krok na poli harmonizácie autorskoprávných úprav. Bernský dohovor aj Rímsky dohovor dovtedy položili základ len minimálnej dobe ochrany a ponechali členským štátom voľnosť priznávať aj dlhšie doby. Značné rozdiely medzi vnútroštátnymi predpismi upravujúcimi trvanie práv tak vytvárali prekážky voľného pohybu tovarov a služieb a deformovali hospodársku súťaž na spoločnom trhu.

Na základe smernice o zosúladení doby ochrany autorského práva a niektorých súvisiacich práv sa doba ochrany autorských práv v štátoch EÚ stanovila na obdobie života autora a 70 rokov po jeho smrti. Ako sa uvádza v recitáli smernice, minimálne trvanie ochrany ustanovené Bernským dohovorom, t. j. počas života autora a 50 rokov po jeho smrti, bolo motivované ustanovením ochrany pre autora a pre prvé dve generácie jeho potomkov. Priemerná dĺžka života v Európskom spoločenstve sa však

²⁵ LIPSZYC, D.: Copyright and Neighbouring Rights. Paríž: UNESCO, 1999, s. 260.

²⁶ *Idem*, s. 262.

²⁷ Medzinárodný dohovor o ochrane výkonných umelcov, výrobcov zvukových záznamov a vysielajúcich organizácií (vyhl. č. 192/1964 Zb.); (ďalej Rímsky dohovor).

²⁸ Dohovor o ochrane výrobcov zvukových záznamov proti nedovolenému rozmnožovaniu ich zvukových záznamov (vyhl. 32/1985 Zb.).

²⁹ Smernica Rady 93/98/EHS z 29. októbra 1993 o harmonizácii trvania autorského práva a niektorých súvisiacich práv.

predĺžila tak, že táto doba už nebola postačujúca, aby pokryla dve generácie.³⁰ Trvanie súvisiacich práv bolo smernicou všeobecne upravené na obdobie 50 rokov. V prípade výkonných umelcov práva uplynuli po 50 rokoch od podania výkonu, resp. od uvedenia na verejnosti, v prípade výrobcov zvukových záznamov a výrobcov prvého záznamu filmu práva uplynuli 50 rokov po vyhotovení záznamu a pokiaľ išlo o vysielajúce organizácie – 50 rokov po prvom vysielaní.

V roku 2001 vznikla potreba zmeniť a doplniť predmetnú smernicu tak, aby bola v súlade so zmluvou WIPO o umeleckých výkonoch a zvukových záznamoch (WPPT),³¹ a to s ohľadom na práva výrobcov zvukových záznamov. Následne tak bolo publikované kodifikované znenie – smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/116/ES o dobe ochrany autorského práva a niektorých súvisiacich práv.³² V roku 2007 však Európska komisia začala opäť prezentovať názor, že sú tu dôvody na legislatívne zmeny v oblasti trvania práv súvisiacich s autorským právom – konkrétne na predĺženie doby ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov.³³

Európska komisia a mnohé lobistické skupiny³⁴ vynaložili za posledné roky veľké úsilie predĺžiť dobu ochrany. Návrh dlho brzdila tzv. blokačná menšina vytvorená zo štátov EÚ, avšak návrh nakoniec schválil – i keď s mnohými pozmeňovacími návrhmi – Európsky parlament (predĺženie doby ochrany na 70 rokov).³⁵ Vzhľadom na spolurozhodovaciu právomoc Európskej rady a Európskeho parlamentu sa teraz vlastne len „čaká“ až sa predsedníckym štátom stane krajina, ktorá bude návrh podporovať a dá predĺženiu doby ochrany voľný priechod. Počas celého tohto procesu možno v pozadí cítiť silné lobistické tlaky, čo je dôkazom, že otázka predĺženia doby ochrany nie je len otázkou právnou, ale skôr záležitosťou politiky a ekonomiky kreatívneho priemyslu. S istým nadhľadom by sa mohlo obdobie posledných rokov označiť ako BATTLE OF PHONOGRAM PRODUCERS, teda zápas výrobcov zvukových záznamov.

³⁰ Recitál 5 smernice 93/98/EHS.

³¹ Oznámenie č. 177/2006 Z. z.

³² Ú. v. ES L 167.

³³ Pozri návrh Európskej komisie (COM(2008)464 final).

³⁴ Pozri napr. Gowers Review of Intellectual Property. 2006, s. 48 a nasl.

<http://www.official-documents.gov.uk/document/other/0118404830/0118404830.pdf>
(7.11.2010).

³⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0282+0+DOC+XML+V0//EN#BKMD-64> (7.11.2010).

BATTLE OF PHONOGRAM PRODUCERS

V tlačovom vyhlásení zo 14. februára 2008 európsky komisár pre vnútorný trh a služby Charlie McCreevy oznámil svoj zámer predložiť návrh na predĺženie doby ochrany zvukových záznamov na 95 rokov.³⁶ Ako uviedol, „autorskoprávna ochrana pre európskych výkonných umelcov predstavuje morálne právo kontrolovať použitie svojich diel a uživiť sa z umeleckých výkonov“. Podľa jeho vyhlásenia, tisícky anonymných štúdiových hudobníkov, ktorí prispeli k zvukovým nahrávkam v neskorých päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch už viac nebudú dostávať odmeny za hranie svojich zvukových záznamov v rádiu.

V zmysle navrhovanej smernice sa mala predĺžiť doba ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov z 50 na 95 rokov po uverejnení zvukového záznamu a výkonu na ňom zaznamenaného (návrh bol neskôr upravený v zmysle predĺženia doby ochrany na 70 rokov; v tejto podobe ho aj schválil Európsky parlament). Mal by sa tiež zaviesť rad sprievodných prechodných opatrení s cieľom zabezpečiť, aby výkonní umelci, ktorí previedli svoje výhradné práva na výrobcov zvukových záznamov pred predĺžením doby ochrany, skutočne využívali výhody tohto predĺženia.

Prvé sprievodné opatrenie má spočívať v tom, že výrobcovia zvukových záznamov sú povinní aspoň jedenkrát do roka vyhradiť najmenej 20 percent z príjmov pochádzajúcich z výhradných práv na rozširovanie, rozmnožovanie a sprístupnenie zvukových záznamov. Tie by, pri neexistencii predĺženia doby ochrany, boli v dôsledku oprávneného uverejnenia alebo oprávneného predvedenia verejným majetkom. Takéto finančné prostriedky by sa mali individuálne rozdeľovať medzi iných ako prominentných výkonných umelcov, konkrétne medzi štúdiových hudobníkov. Druhé sprievodné prechodné opatrenie spočíva v tom, že práva na zaznamenanie výkonu bude opätovne vykonávať výkonný umelec, ak výrobca zvukových záznamov upustí od uvedenia do predaja dostatočného množstva rozmnoženín zvukového záznamu alebo upustí od ich sprístupňovania verejnosti (klauzula use it or lose it). Navyše, v niektorých členských štátoch sa na hudobné kompozície s textom uplatňuje jednotná doba ochrany, ktorá sa počíta od úmrtia posledného žijúceho autora, pričom v iných členských štátoch sa na hudbu a text uplatňujú rozdielne doby ochrany. Je zrejmé, že zosúladenie doby ochrany v prípade hudobných kompozícií s textom nie je kompletne, čím vznikajú prekážky voľného pohybu tovarov a služieb (napr. pri cezhraničných službách kolektívnej

³⁶ Tlačové vyhlásenie IP/08/240, Brusel, zo 14. 2. 2008, Charlie McCreevy, „Performing Artists – no longer be the „pour cousins“ of the music business.“

správy autorských práv). Harmonizácia tejto oblasti predstavuje tretie sprievodné opatrenie.

Krátko po zverejnení návrhu smernice sa začali ozývať prvé kritické hlasy tak zo strany zástupcov jednotlivých členských štátov EÚ, ako aj zo strany spotrebiteľov, nositeľov práv, akademických subjektov, niektorých poslancov Európskeho parlamentu, či paradoxne aj zo strany niektorých organizácií kolektívnej správy práv. Pripomienky zásadného významu prezentovali napríklad aj viaceré významné vedecko-výskumné pracoviská ako napr. Inštitút Maxa Plancka pre právo duševného vlastníctva, súťažné a daňové právo (ďalej MPI) v Mníchove,³⁷ Inštitút pre informačné právo (IViR) v Amsterdame, či viacerí poprední odborníci v oblasti autorských práv.³⁸ Všeobecne možno zhrnúť, že sa jednoznačne ocenil úmysel a snaha Európskej komisie podstatne zlepšiť situáciu výkonných umelcov, ale predĺženie doby ochrany pre „zvukové záznamy“, t. j. pre výkonných umelcov aj pre výrobcov zvukových záznamov, spolu so sprievodnými opatreniami väčšina subjektov nepovažuje za vhodný nástroj na dosiahnutie stanoveného cieľa.

PRIMERANÁ DĹŽKA DOBY OCHRANY

V návrhu smernice sa uvádza, že výkonní umelci vo všeobecnosti začínajú kariéru v mladosti a súčasná doba ochrany 50 rokov často nechráni ich výkony počas celej dĺžky ich života. Preto výkonní umelci na sklonku života čelia rozdielom v príjmoch. Ako sa však uvádza v stanovisku MPI, „ak majú v súčasnosti výkonní umelci problémy zarobiť si na slušné živobytie zo svojej práce, vrátane zvukových záznamov ku ktorým prispievajú, nemá to vôbec alebo to má len málo spoločné s dobou ochrany, ktorá je limitovaná na 50 rokov. Je to skôr dôsledok ich situácie ako slabšej strany pri zmluvných rokovaniach s nahrávacími spoločnosťami.“³⁹ Kvôli

³⁷ KLASS, N., DREXL, J., HILTY, R. M., KUR, A., PEUKERT, A.: Statement of the Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law Concerning the Commission's Plans to Prolong the Protection Period for Performing Artists and Sound Recordings. IIC, 2008, 5, s. 586-596.

³⁸ Copyright extension is the enemy of innovation. Timesonline.

<http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/letters/article4374115.ece> (7.11.2010).

Pozri tiež HELBERGER, N., DUFFT, N., GOMPEL, S. van, HUGENHOLTZ, B.: Never Forever: Why Extending the Term of Protection for Sound Recording is a Bad Idea. E.I.P.R., 2008, 5, s. 174-181.

³⁹ KLASS, N., DREXL, J., HILTY, R. M., KUR, A., PEUKERT, A.: Statement of the Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law Concerning the

slabej vyjednávacíj pozícii štúdiovní hudobníci zvyčajne dostanú len jednorazovú platbu, za čo prevedú všetky svoje práva.⁴⁰

Najväčšia miera kritiky sa však nezamerala na samotný fakt predĺženia doby ochrany, ale na jeho rozsah, ktorý je takmer dvojnásobný. Navrhovaná úprava vychádza z právnej úpravy USA, kde sú práva autorov a výkonných umelcov chránené 95 rokov. Právna úprava USA je však diametrálne odlišná od európskej, keďže zvukové záznamy sú chránené priamo autorským právom, čo so sebou prináša viaceré závažné dôsledky.⁴¹

Pravdou však je, že keďže všetci výkonní umelci zomrú počas 95 rokov od podania svojho výkonu, priamo budú výhody z tohto predĺženia čerpať len výrobcovia zvukových záznamov. Navyše len najúspešnejší výkonní umelci môžu teoreticky mať počas svojho života výhody plynúce z predĺženia doby ochrany, keďže len ich zvukové záznamy budú komerčne úspešné aj po uplynutí 50 rokov.⁴²

Druhým zásadným problémom je, že ustanovenia o predĺžení doby ochrany, rovnako ako aj smernica samotná, sa vzťahujú len na zvukové záznamy, teda vo vzťahu k tým výkonným umelcom, ktorých umelecké výkony sú zaznamenané na zvukovom zázname. Tým sa zavádza značná disproporcía medzi postavením výkonných umelcov pôsobiacich v rôznych oblastiach (s tým súvisí aj navrhované právo na dodatočnú odmenu, ktorej sa tento výkonný umelec nemôže vzdať).

V stanovisku MPI sa tiež poukazuje na nesprávne chápanie celkového konceptu autorského práva vo vzťahu k právam súvisiacim s autorským právom, na ktorom je postavená európska a medzinárodná právna úprava. Kým autorské právo je založené na tom, že hudobní skladatelia a autori textov vytvorili niečo nové, výkonní umelci len interpretujú niečo, čo vytvorili iní. Navyše, ekonomické štúdie, ktoré sú v stanovisku citované,

Commission's Plans to Prolong the Protection Period for Performing Artists and Sound Recordings. IIC, 2008, 5, s. 587.

⁴⁰ Návrh smernice vychádza z terminológie umožňujúcej prevod a postúpenie práv (*angl.* transfer and assignment).

⁴¹ Pozri tiež HELBERGER, N., DUFFT, N., GOMPEL, S. van, HUGENHOLTZ, B.: Never Forever: Why Extending the Term of Protection for Sound Recording is a Bad Idea. E.I.P.R., 2008, 5, s. 181.

⁴² KLASS, N., DREXL, J., HILTY, R. M., KUR, A., PEUKERT, A.: Statement of the Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law Concerning the Commission's Plans to Prolong the Protection Period for Performing Artists and Sound Recordings. IIC, 2008, 5, s. 587.

poukazujú na to, že doba ochrany autorského práva môže byť v súčasnosti už príliš dlhá. Preto je dôležité, aby sa zabránilo rovnakým chybám s ohľadom na práva súvisiace s autorským právom.⁴³

Na záver sa možno aspoň teoreticky zamyslieť nad alternatívou skrátenia doby ochrany. Zaujímavý výskum v tejto oblasti uskutočnil R. Pollock z univerzity v Cambridge, ktorý vo svojom diele *Forever Minus One? Theory and Empirics of Optimal Copyright Term*,⁴⁴ prezentoval výpočet, že optimálna doba ochrany autorských práv by bola cca 15 rokov. Odhliadnuc od možnosti presne vypočítať optimálnu dobu ochrany, je takýto vedecký pokus zaujímavý minimálne z toho dôvodu, že asocioje dobu ochrany z čias, keď sa autorské právo ešte len rozvíjalo. Zákonník kráľovnej Anny, zákon USA z roku 1790 a mnohé ďalšie, na tomto mieste nespomenuté, právne predpisy kedysi vychádzali práve z takejto dĺžky doby ochrany.

V súčasnosti by už zrejme bola takáto krátka doba ochrany neobhájiteľná. Avšak ani neprimerane dlhá, či opakovane (aj retroaktívne) predĺžovaná, doba ochrany nie je vhodným riešením. Rozhodne je nevyhnutné zlepšiť sociálnu situáciu pôvodných nositeľov práv, najmä výkonných umelcov, prípadne i autorov. Avšak extrémne dlhá doba ochrany má veľmi negatívny vplyv na vyváženú záujmov medzi používateľmi a nositeľmi práv. Alternatívou oproti predĺžovaniu doby ochrany by mohlo byť napríklad zavedenie, resp. rozšírenie systému *domaine public payant*. Týmto spôsobom by bolo možné poskytnúť nositeľom práv počas určitej doby primeranú odmenu, avšak používanie by nebolo podmienené príslušným súhlasom, keďže by išlo o použitie voľných predmetov ochrany.

Čo sa týka návrhu smernice, ktorou by sa predĺžila doba ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov v EÚ, treba ho rezolútne odmietnuť. Ako možné riešenia sociálnej situácie výkonných umelcov treba spomenúť predovšetkým kvalitnejšie zmluvné právo, zlepšenie vymožitelnosti práv výkonných umelcov, povinné sociálne poistenie výkonných umelcov atď. Najmä jednotlivé štáty, organizácie kolektívnej správy práv, ale aj samotní výkonní umelci, by v tomto smere mali hľadať nové možnosti na zlepšenia svojho sociálneho postavenia.

Dôležité však je, aby *public domain* bolo aj naďalej súčasťou nášho kultúrneho sveta a aby autorské diela, umelecké výkony a iné predmety duševného vlastníctva neostali len v dispozícií ekonomicky silných subjektov.

⁴³ *Idem*, s. 589.

⁴⁴ POLLOCK, R.: *Forever Minus One? Theory and Empirics of Optimal Copyright Term*. 2007, http://www.rufuspollock.org/economics/papers/optimal_copyright.pdf (7.11.2010).

Literature:

- ADAMOVIČ, Z.: Aktuálne z autorského práva. Duševné vlastníctvo. 2010, 4.
- ADAMOVIČ, Z.: Predĺženie doby ochrany práv výkonných umelcov a výrobcov zvukových záznamov. Duševné vlastníctvo, roč. 13, 2009, č. 1, s. 19 - 21.
- ADAMOVIČ, Z.: Príprava novej európskej smernice o kolektívnej správe autorského práva a súvisiacich práv: informácia o činnosti expertnej skupiny Európskej komisie pre autorské právo a súvisiace práva (European Commission High Level Experts Group on Copyright and Related Rights). Právny obzor, roč. 88, 2005, 1, s. 94 - 97.
- HELBERGER, N., DUFFT, N., GOMPEL, S. van, HUGENHOLTZ, B.: Never Forever: Why Extending the Term of Protection for Sound Recording is a Bad Idea. E.I.P.R., 2008, 5, s. 174-181.
- KLASS, N., DREXL, J., HILTY, R. M., KUR, A., PEUKERT, A.: Statement of the Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law Concerning the Commission's Plans to Prolong the Protection Period for Performing Artists and Sound Recordings. IIC, 2008, 5, s. 586-596.
- LEWINSKI, S. von – WALTER, M. M.: European Copyright Law. Commentary. Oxford, 2010.
- LIPSZYC, D.: Copyright and Neighbouring Rights. Paríž: UNESCO, 1999.
- POLLOCK, R.: Forever Minus One? Theory and Empirics of Optimal Copyright Term. 2007, http://www.rufuspollock.org/economics/papers/optimal_copyright.pdf (11.7.2010).
- RIMMER, M.: Digital copyright and the consumer revolution: hands off my iPod. Edward Elgar Publishing, 2007.

Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>

Contact – email

zuzana.adamova@gmail.com